

Abdürrahim Karahisârî'nin *Vahdetnâme* adlı eserinin ilk iki sayfası (10 KÜP, TY, nr. 808)

Tercüme-i Kaside-i Bürde. Hz. Peygamber'in medhi hakkında Bûsîrî tarafından yazılan Arapça kasidenin Türkçe tercümesidir. Eser, İ. Hikmet Ertayan tarafından tıpkıbasım olarak neşredilmiştir (İÜ Edebiyat Fakültesi yayınları, İstanbul 1960). 3. *Risâle fi eşrâti's-sâ'a*. Kıyametin âlemlerinden bahseden Arapça bir eserdir. 862 (1457) yılında telif edilmiştir. Tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir (Fâtih, nr. 5347, vr. 117^b-123^a). 4. *Vahdetnâme*. Abdürrahim Karahisârî'nin en önemli eseridir. Sade bir dille ve aruzun remel bahrinde yazılan eser 4250 beyitten meydana gelir. Telif tarihi 865'tir (1460). Şair, tasavvufî esasları basit hikâyelerle açıklamaktadır. Eserde bazı mistik İran şairlerinin ve Âşık Paşa'nın tesirleri açıkça görülmektedir. Muhtelif kütüphanelerde nüshaları bulunan eserin en iyi nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir (TY, nr. 808).

BİBLİYOGRAFYA :

Lâmîî, *Nefehât Tercümesi*, Süleymaniye Ktp., Mihrîşah, nr. 278, s. 358; Mecdî, *Şakâik Tercümesi*, İstanbul 1269, s. 346-347; *Keşfü'z-żunûn*, II, 2005; *Sicill-i Osmânî*, III, 328; *Osmanlı Müellifleri*, I, 114; Edip Ali Bakî, *Mısırtoğlu Abdürrahim Karahisârî*, Afyon 1953; Ali İhsan Yurd, *Fatih'in Hocası Akşemseddin, Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1972.

İSMAİL E. ERÜNSAL

ABDÜRRAHİM KÜNHİ DEDE

(1769-1831)

Mevlevî şeyhi, bestekâr ve şair.

İstanbul'da doğdu. Babası Yenikapı Mevlevîhanesi şeyhlerinden Kütahyalı Seyyid Ebûbekir Dede, annesi Galata Mevlevîhanesi şeyhlerinden Kutbunnâyî

Osman Dede'nin kızı Saide Hanım'dır. *Sicill-i Osmânî*'de babasının Ali Dede olarak gösterilmesi yanlıştır. Üç erkek kardeşin en küçüğü olan Abdürrahim, Yenikapı Mevlevîhanesi'nde bilhassa büyük ağabeyi Şeyh Ali Nutkî Dede'nin himayesinde tasavvuf, edebiyat ve müzik bilgileri alarak yetişti. Bir müddet sonra da bu mevlevîhanenin kudümzenbaşılığına getirildi.

Devrin hükümdarı III. Selim onu saraya almak istemiş, ancak ağabeyi Ali Nutkî Dede'nin bir "nazar"ı ile cezbe kapıldığından bu mümkün olmamış ve bu hali ağabeyinin ölümüne (1804) kadar devam etmiştir. Ali Nutkî Dede'nin vefatından sonra altı ay kadar şeyhlik yaptığı rivayet edilmektedir. Kudümzenbaşılık vazifesi devam ederken diğer ağabeyi Abdülbâki Nâsır Dede'nin oğlu Şeyh Receb Hüsnü Dede'nin Ramazan 1245'te (1830) ölümü üzerine, Mehmed Saîd Hemdem Çelebi tarafından Yenikapı Mevlevîhanesi'ne şeyh tayin edildi. Ölümüne kadar bu görevde kaldı. Vefatından aynı mevlevîhanenin hazinesine gömüldü.

Tabii bir ses güzelliğine sahip olan Abdürrahim Dede, bestelediği dinî ve din dışı eserler ve yetiştirdiği talebelerle zamanın müşikişinasları arasında önemli bir yer almıştır. Eserleri içinde en önemlisi, daha yirmi bir yaşında iken, içerisinde başka makam geçkilerine yer vermeden bestelediği hicaz Mevlevî âyinedir. Nühüft âyini ise unutulmuştur. Anbereşan adıyla yeni bir makam icat etmiş ve bu makamda bestelediği bir peşrev ile bir saz semâisi zamanımıza ulaşmıştır. Bu üç eseri dışında günümüze kadar gelebilen başka eseri yoktur. Yetiştirdiği talebeler arasında Galata Mevlevîhanesi kudümzen-

başısı Derviş Mehmed ve Musâhib Seyyid Ahmed Ağa (Vardakosta) en meşhurlarıdır. Aynı zamanda şair olan Abdürrahim Dede, Kühnî mahlasını kullandığı şiirlerinde daha çok tasavvufî konulara yer vermiştir. Çeşitli mecmualarda yer alan şiirleri bir divan halinde toplanmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Esrâr Dede, *Tezkire*, Millet Ktp., Ali Emîrî T, nr. 756, s. 342-346; Abdülbâki Nâsır Dede, *Tedkik u Tahkik*, Süleymaniye Ktp., Nâfiz Paşa, nr. 1242, vr. 37^a; Ali Enver, *Semâhâne-i Edeb*, İstanbul 1309, s. 209-210; *Sicill-i Osmânî*, III, 334; Mehmed Şükrî, *Silsilenâme*, Hacı Selim Ağa Ktp., Hüdâyî, nr. 1098, vr. 33^a; Mehmed Ziyâ, *Yenikapı Mevlevîhânesi*, İstanbul 1329, s. 154-160; Rauf Yekta, *Esâtîz-i Elhân: III, Dede Efendi*, İstanbul 1343, s. 142; *Mevlevî Âyinleri* (İstanbul Konservatuvarı Neşriyatı), İstanbul 1936, XI, 542-554, 560; S. Nüzhet Ergun, *Antoloji*, İstanbul 1943, II, 420-422; S. Ezgi, *Türk Musikisi*, I, 10; V, 429; Sadettin Heper, *Mevlevî Âyinleri*, Konya 1974, s. 199-208; Öztuna, *TMA*, I, 10.

NURİ ÖZCAN

ABDÜRRAHİM MUHİB EFENDİ

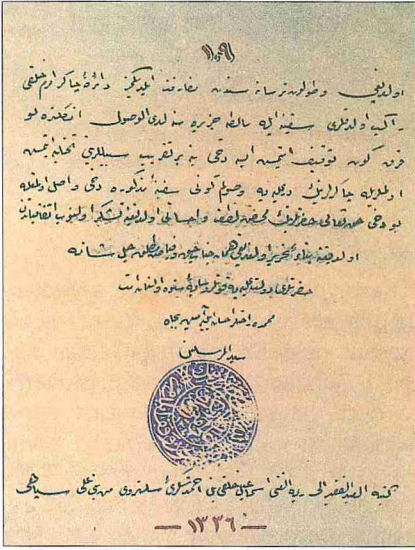
(ö. 1821)

Osmanlı Devleti'nin üçüncü Paris büyükelçisi.

İstanbul'da doğdu; Divan Kalemî'nde yetişti. Önce beylikçi* kesedarı, 1790'da mükâleme kâtibi yardımcısı, sonra da beylikçi oldu. Asıl şöhreti 1806-1811 yılları arasındaki büyükelçiliğinden gelmektedir.

Paris'e önce Napoléon Bonaparte'in imparatorluğunu tebrik için fevkalâde büyükelçilikle gönderildiyse de bir süre sonra orada ikamet elçisi olarak kalması uygun görüldü. 5 Haziran 1806'da beraberinde götürdüğü "nâme-i hümayun"u merasimle imparatora sundu. İki gün sonra da III. Selim'in özel bir mektubunu Paris civarında bir ormanda imparatora gizlice verdi. Aslında onun bu gizli görevi pek bilinmiyordu; fakat Reisülküttâb Ahmed Vâsıf Efendi'nin bir ihtiyatsızlığı sonucu bu görev önce Fransız sefiri, bir süre sonra da İngiliz ve Rus sefirleri tarafından öğrenildi.

29 Mayıs 1807'de padişah olan IV. Mustafa, Fransa imparatoru nezdindeki Muhib Efendi'ye yeni bir itimatnâme göndererek onu yerinde bıraktı. Bu sırada, 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ilk dönemine, 24 Ağustos 1807'de yapılan Slobosia Mütarekesi ile son verilmişti. Barış antlaşmasının müzakere-lerinde de Muhib Efendi görevlendirildi.

Abdürrahim Muhib'in Paris Sefaretnamesi'nin son sayfası
(Millet Ktp., nr. 834)

Bâbiâli ile haberleşmenin sık sık kesilmesi sonucu bu görevini bir süre yerine getiremedi. Bu arada IV. Mustafa tahttan indirilmiş, yerine kardeşi II. Mahmud geçmişti. Abdürrahim Muhib Efendi II. Mahmud döneminde de Paris büyükelçisi olarak görevine devam etti; 1811 yılı sonlarında İstanbul'a döndü.

Osmanlı Devleti'nin Fransa'ya gönderdiği üçüncü ikamet elçisi olan Muhib Efendi, altı yıl kadar süren elçiliği sırasında Batı siyasetine vâkıf, anlayışlı ve temkinli bir diplomat olduğunu ispat etmiştir. Paris sefareteninden dönüşünde önce defter emîni, 1819'da da Tabhâne-i Âmire nazırı oldu. 1821 yılında öldü ve Eyüp Bahariye Kabristanı'na defnedildi.

Batı dünyasının ilim, teknik ve sosyal yapısı hakkında dikkate değer görüşlere sahip olan Abdürrahim Muhib Efendi'nin sefaretnâme mahiyetinde iki eseri vardır. Bunların ilkinde, Paris'te bulunduğu altı yıl içinde, çoğu şifreli olmak üzere devrin sadrazamına gönderdiği ve ondan aldığı acele mektupları, Fransız kabinesiyle yaptığı görüşmeler hakkında yabancı elçilerin notalarını ve kendisinin geniş gözlemlerini toplamıştır. Eserin İstanbul kütüphanelerinde (bk. Faik Reşit Unat, s. 200) ve yurt dışında birçok yazma nüshası vardır. Diğer sefaretnâmesinde ise Fransa'nın iç yönetimi ve Fransızlar'ın sosyal hayatı hakkında değerli bilgiler verir. Eser, Bertrand Barailles tarafından *Un Turc à*

Paris, Relation de voyage et de Mission de Mouhib Efendi, Ambassadeur Extraordinaire du Sultan Selim III adıyla Fransızca olarak yayımlanmıştır (Paris 1920).

BİBLİYOGRAFYA :

Cevdet Paşa, *Tarih*, İstanbul 1309, VIII, 54, 232; IX, 59-61; *Sicill-i Osmânî*, IV, 98; *Osmanlı Müellifleri*, III, 145; Babinger (Üçok), s. 370-371; Yusuf Akçura, *Osmanlı Devleti'nin Dağılıma Devri*, İstanbul 1940, s. 122; TCYK, s. 758; Faik Reşit Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnâmeleri* (nşr. Bekir Sıtkı Baykâl), Ankara 1968, s. 184-185, 200-201; Ercüment Kuran, *Osmanlı İkamet Elçiliklerinin Kuruluşu ve İlk Elçilerin Siyasî Faaliyetleri (1793-1821)*, Ankara 1968, s. 52-63.

ALİ İHSAN GENCER

ABDÜRRAHİM-İ RÜMÎ

(عبد الرحيم رومي)

(ö. 850/1446 [?])

Mutasavvif-şair.

Merzifon'da doğdu. Sarı Dânişmend lakabıyla tanınan bir zatın oğludur. İlk tahsilini memleketinde yaptıktan sonra Mısır'a gitti. Orada tanıştığı Sühreverdiyye tarikatının Zeyniyye kolu kurucusu Zeynüddin el-Hâfî'ye (ö. 838/1434) intisap ederek *sülûk**'ünü tamamladı. Daha sonra şeyhiyle birlikte Horasan'a gitti ve orada birkaç yıl kaldı. "Bir aşk kütüğü yaktık, diyâr-ı Rûm'a attık" diyen Hâfî'nin emriyle Anadolu'ya dönerek doğum yeri olan Merzifon'a yerleşti. Ölümüne kadar burada irşadla meşgul oldu. Şiirlerinde Rûmî mahlasını kullanan ve, "Tövbe yâ rabbi hatâ râhına gittiklerime / Bilip ettiklerime bilme-yip ettiklerime" beytiyle şöhret kazanan Abdürrahim-i Rûmî, muhtemelen 850 (1446) yılında vefat etmiştir. Zeynüddin el-Hâfî'nin Abdürrahim-i Rûmî'ye verdiği 832 tarihli icâzetnâmenin metni *Nefehât Tercümesi*'nde yer almaktadır.

Kendisinden bahseden kaynaklarda *İrşâdû'l-enâm*, *Vesâyâ*, *Dîvançe-i İlahiyyât* ve *İşknâme* adlı eserleri olduğu kaydedilmekte ise de bunlardan sadece *İşknâme*'si (İÜ Ktp., TY, nr. 1359) günümüze kadar gelmiştir. Hakkında Berin Taşan tarafından müstakil bir çalışma yapılmıştır (İzmir 1975).

BİBLİYOGRAFYA :

Hüseyin Vassâf, *Sefîne*, I, 265; Lâmiî, *Nefehât Tercümesi*, s. 553-555; Mecdî, *Şakâik Tercümesi*, İstanbul 1269, s. 89; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, II, 399; *Osmanlı Müellifleri*, I, 111; Berin Taşan, *Abdürrahim Rûmî*, İzmir 1975.

NİHAZ AZAMAT

ABDÜRRAHİM TİRSİ

(ö. 926/1520)

Kâdiriyye tarikatına bağlı
Eşrefiyye kolunun ikinci pîri,
mutasavvif-şair
ve mûsikîşinas.

İznik yakınlarındaki Tirse köyünde doğdu. Aynı köyde imamlık yapan babası Bayezid Fakih'in Bolulu İsfendiya-roğlu Ahmed Bey'in akrabalarından olduğu rivayet edilir. Çocukluk yıllarında babasıyla birlikte İznik'e giderek Eşrefoğlu Rûmî'nin sohbetlerine katıldı. Eşrefoğlu'nun, "Bu çocuğu bize veriniz, tâlim ve terbiyesiyle meşgul olalım" demesi üzerine, babasının da rızası ile şeyhin himayesine girdi ve onun tarafından büyütülüp yetiştirildi. Bir müddet sonra şeyhinin kızı Züleyha Hatun'la evlendi. Eşrefoğlu'nun vefatından (874/1469) sonra vasiyeti gereğince dergâha postnişin oldu. Safer 926'da (Şubat 1520) İznik'te vefat etti ve şeyhinin yanına defnedildi. Yerine önce Muslihüddin Efendi, daha sonra da oğlu Pîr Hamdi Efendi geçti.

Abdürrahim Tirsî'nin Yunus Emre ve Eşrefoğlu Rûmî'nin tesiri altında hece vezniyle ve sade bir dille kaleme aldığı bazı şiirlerine eski mecmualarda rastlanmaktadır. Bursalı Mehmed Tâhir ile S. Nüzhet Ergun bir divanının bulunduğunu kaydediyorlarsa da eser bugüne kadar ele geçmemiştir. S. Nüzhet Ergun *Türk Şairleri*'nde çeşitli mecmualardan topladığı on bir şiirini yayımlamıştır. Güftesi Abdürrahim Tirsî'ye ait olan ilâhiler, uzun yıllar Kâdirî dergâhlarında okunmuştur. Onun tarafından bestelendiği belirtilen bazı ilâhilerde çeşitli el yazması güfte mecmualarında rastlanmaktaysa da bunların hiçbirinin notası zamanımıza ulaşmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdullah Velîyyüddin Burûsevî, *Menâkıb-ı Eşrefzâde*, İÜ Ktp., TY, nr. 270, vr. 20^a-24^a; Baldırzâde, *Rauza-i Evliyâ*, Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 4613, vr. 109^a; Mehmed Şükrî, *Silsilenâme*, Hacı Selim Ağa Ktp., Hüdâyi, nr. 1098, vr. 4^a, 6^a; a.mlf., *Mecmûa-i İlahiyyât* (İsmail E. Erünsal Özel Kütüphanesi), s. 18; Hüseyin Vassâf, *Sefîne*, I, 69-70; *Osmanlı Müellifleri*, I, 17; Mehmed Şemseddin, *Yâdigâr-ı Şemsî*, Bursa 1332, s. 50-51; S. Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, İstanbul, 1936-45, I, 243-247; a.mlf., *Antoloji*, İstanbul 1942, I, 15; Ali İhsan Yurd, "Abdürrahim Tirsî", *TDEA*, I, 22.

NURİ ÖZCAN